

ԵՐԵՎԱՆԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆ

ԱՆՆԱ ԵՐՎԱՆԴԻ ՀԱԶԻ-ՀԱԿՈՒՅԱՆ

ԳԵՆԴԵՐԱՅԻՆ ՀԻՄՆԱԽՆԴԻՐԸ ԱՆԳԼԵՐԵՆՈՒՄ

(հայերենի զուգադրությամբ)

Ժ.02.07 «Գերմանական լեզուներ» մասնագիտությամբ  
բանասիրական գիտությունների թեկնածուի  
գիտական աստիճանի հայցման ատենախոսության

ՍԵՂՄԱԳԻՐ

ԵՐԵՎԱՆ - 2013

Ատենախոսության թեման հաստատվել է Երևանի պետական համալսարանում:

Գիտական ղեկավար՝	բանասիրական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր Լ.Գ. Բրուտյան
Պաշտոնական ընդդիմախոսներ՝	բանասիրական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր Գ.Ր. Գասպարյան
	բանասիրական գիտությունների թեկնածու, դոցենտ Գ.Ս. Հովսեփյան
Առաջատար կազմակերպություն՝ համալսարան	Հայ-Ռուսական (Մլավոնական)

Ատենախոսության պաշտպանությունը կայանալու է 2013թ. ապրիլի 5-ին,  
ժամը 16.00-ին, ԲՈՂ-ի՝ ԵՊՀ-ում գործող 009 մասնագիտական խորհրդի նիստում:  
Հասցե՝ Երևան, Ալեք Մանուկյան 1:

Ատենախոսությանը կարելի է ծանոթանալ Երևանի պետական  
համալսարանի գրադարանում:

Սեղմագիրն առաքված է 2013թ. մարտի 4-ին:

Մասնագիտական խորհրդի  
գիտական քարտուղար,  
Բ.Գ.Դ., պրոֆեսոր

Ե.Լ.Երզնկյան

## ԱՆՆԱ ԵՐՎԱՆԴԻ ՀԱԶԻ-ՀԱԿՈՒՅԱՆ

«Գենդերային հիմնախնդիրը անգլերենում (հայերենի զուգադրությամբ)» թեմայով ատենախոսության մեջ դիտարկվում է սեռերի միջև տարբերությունը լեզվի միջոցով, ներկայացվում այն ազդեցությունը, որ կնոջ և տղամարդու դերերի փոփոխություններն ունեցել են լեզվի վրա ժամանակակից հասարակությունում: Հատուկ շեշտ է դրվում մշակութային տարբերությունների վրա, որոնք նույնպես դիտարկվում են գենդերային հայեցակետից:

Թեմայի ընտրությունը պայմանավորված է դրա **արդիականությամբ և կարևորությամբ**: XX դարի 60-ական թվականներից սկսած բուռն զարգացում ապրող ֆեմինիզմի շարժումն իր հետքը թողեց նաև լեզվաբանական ուսումնասիրությունների վրա: Վերջին տարիներին գենդերի և լեզվի տարբերակումների արտացոլման հիմնահարցը շատ լեզվաբանների ուշադրության կենտրոնում հայտնվեց:

Հիմնահարցի **կարևորության** մասին վկայում է նաև այն հանգամանքը, որ լեզվաբաններից ոմանք որպես առանձին գիտակարգ առանձնացնում են նաև գենդերային լեզվաբանությունը:

Հետազոտության **առարկան** կանանց և տղամարդկանց անգլերեն խոսքն է: Որպես ուսումնասիրության **նյութ** ծառայել են բազմաթիվ ձայնագրություններ, գրառումներ, որոնք կատարվել են մեր կողմից բազմապիսի միջավայրերում տարբեր գենդերային խմբերի հաղորդակցության ժամանակ, ինչպես նաև օրինակներ՝ քաղված գեղարվեստական և գիտական գրականությունից:

Հետազոտության **մեթոդներն** են՝ նկարագրական, զուգադրական վերլուծության, համատեքստային:

Ատենախոսության **հիմնական դրույթներն** են. լեզվում տղամարդկանց գերակայությունը, արական և իգական սեռի ներկայացուցիչների խոսքային տարբերությունները, այդ տարբերակման համամարդկային բնույթը:

Աշխատանքի **նպատակն** է ուսումնասիրել գենդերի արտահայտությունները անգլերենում (տարբեր լեզվական մակարդակներում), ինչպես նաև վերլուծել այդ խնդիրները ավելի բարձր՝ դիսկուրսի մակարդակով: Այլ կերպ ասած, նպատակ էր դրված լուսաբանել գենդերի հասկացության արտահայտությունները լեզվական և արտալեզվական մի շարք մակարդակներում և հնարավորին չափ համապարփակ ձևով կատարել նաև գենդերային տարբերակումների ուսումնասիրությունը անգլերենում՝ հայերենի զուգադրությամբ, ինչպես նաև ներկայացնել օրինակներ որոշ այլ լեզուներից էլ ավելի արտահայտիչ դարձնելու կատարված դիտարկումները: Նպատակ ենք ունեցել պարզելու, թե որքանով են տարբեր խոսքային ռազմավարությունները հակառակ սեռերի ներկայացուցիչների մոտ անգլերենում, ինչպիսի արտահայտչամիջոցներ են կիրառվում անգլերենում և հայերենում նույն նպատակին հասնելու համար տարբեր իրավիճակներում, տարբեր լեզվամշակույթներում, երկու սեռի ներկայացուցիչների կողմից, ինչպես միասեռ, այնպես էլ խառը գենդերային հաղորդակցության ժամանակ:

Հիմնական նպատակի հետ կապված՝ ատենախոսության մեջ ուսումնասիրվել են հետևյալ **մասնավոր խնդիրները**՝ տղամարդու և կնոջ նույնականությունը լեզվում, տղամարդու գերակայության և կնոջ ստորակարգության գաղափարի արտացոլումը անգլերենում, հաղորդակցային

տարբերությունները արական և իգական սեռի ներկայացուցիչների մոտ, աշխատանքային խոսքի առանձնահատկությունները գենդերային ուսումնասիրության համատեքստում, խոսքի ուղղակիությունն ու անուղղակիությունը և դրանց ընկալումը անգլերենում, կանանց և տղամարդկանց հարցեր տալու և տեղեկատվություն ստանալու առանձնահատկությունները, լեզվական ռազմավարությունները, ինչպիսիք են թեմայի քննարկումը, ընդհատումը և զուգահեռ խոսքը, լռությունը և ծավալուն խոսքը, գանգատը և մանրամասների փոխանակումը, բամբասանքը, վիճաբանությունն ու ընդհարումը, խոսքը անախորժությունների մասին (trouble talk) և այլն:

Վերոնշված հայեցակետերից ուսումնասիրությունն ունի մեծ տեսական և գործնական նշանակություն: Ատենախոսության **տեսական արժեքն** այն է, որ այն կարող է նպաստել անգլերեն լեզվի տեսության, ինչպես նաև ճանաչողական լեզվաբանության, միջմշակութային հաղորդակցման, հանրալեզվաբանության, զուգադրական լեզվաբանության զարգացմանը: Ատենախոսության **գործնական նշանակությունն** այն է, որ դրանում ստացած արդյունքները կարելի է կիրառել անգլերեն լեզվի դասավանդման գործընթացում, ինչպես նաև ճանաչողական լեզվաբանությանը, միջմշակութային հաղորդակցմանը և գենդերային լեզվաբանությանը նվիրված հատուկ դասընթացներում և դասագրքերի համապատասխան բաժիններում:

Աշխատանքի **նորույթը** կայանում է նրանում, որ մեզանում գենդերային լեզվաբանության կարևորագույն հիմնահարցերին նվիրված ատենախոսական աշխատանք առաջին անգամ է կատարվում: Նորույթ է նաև այն, որ թեման ուսումնասիրվում է համապարփակ ձևով. լեզվի տարբեր մակարդակներով, գենդերային լեզվաբանության, ճանաչողական լեզվաբանության և միջմշակութային հաղորդակցման նորագույն ուղղությունների լույսի ներքո: Առաջին անգամ են ուսումնասիրվում գենդերային հիմնահարցերը անգլերենում հայերենի զուգադրությամբ:

Ատենախոսությունը բաղկացած է նախաբանից, ներածությունից, երեք գլուխներից, որոնք իրենց հերթին բաժանվում են ենթագլուխների, եզրակացությունից և օգտագործված գրականության ցանկից:

Ատենախոսության ընդհանուր ծավալը 179 համակարգչային էջ է:

Աշխատանքի որոշ դրույթներ ներկայացվել են ԵՊՀ անգլիական բանասիրության ամբիոնում և հրատարակվել տարբեր գիտական հանդեսներում և ժողովածուներում:

Առաջին գլուխը, որ վերնագրված է «Տղամարդկանց և կանանց խոսքը որպես լեզվամշակութային համակարգ», նվիրված է տղամարդկանց և կանանց խոսքին, որը դիտարկվում է որպես միջմշակութային հիմնահարց: Ներկայացվում են միջմշակութային հաղորդակցման համատեքստում առկա կարծրատիպերը և դրանց վերլուծությունը, ինչպես նաև կին-տղամարդ հաղորդակցումը, որը ներկայացվում է որպես միջմշակութային հաղորդակցման տարատեսակ:

**Առաջին ենթագլխում** դիտարկվում են այն եղանակներն ու ձևերը, որոնցով դիմում են ամուսնացած կնոջը: Անգլախոս մշակույթներում նրան կոչում են ամուսնու անվամբ, օրինակ՝ *Mrs. John*, կամ ազգանվամբ՝ *Mrs. Barkley*: Ուշագրավ է Նիլսենի բացատրությունն այս կապակցությամբ: Եթե կնոջ անվան դիմաց դրվում է *Mrs.*-ը, ապա անպայման պետք է հետևի ամուսնու անունը, քանի որ *Mrs.*-

ը (տիկին) *Mistress* (սիրուհի) բառի հապավումն է. նա պարզապես չի կարող իր սիրուհին լինել, ուրեմն դրան չի կարող հետևել կնոջ անունը: Բավականաչափ փաստարկներ են քննարկվել, որի արդյունքում այս մոտեցումը տրամաբանական չէ այն պարզ պատճառով, որ *Miss* (օրիորդ) տարբերակը նույնպես *Mistress*-ի հապավումն է<sup>1</sup>: Այս խրթին իրավիճակը բերեց նրան, որ ֆեմինիստուհիներն առաջ քաշեցին *Ms.* ձևը որպես *Miss* և *Mrs.* բառերի այլընտրանքային տարբերակ, որը և թույլ է տալիս չընդգծել կնոջ ամուսնական կարգավիճակը: Մակայն պետք է նշել, որ այս ձևն ավելի կիրառական է գործարար կանանց շրջանակներում:

Ուշագրավ է այն հանգամանքը, որ չի նշվում կնոջ ոչ անունը, ոչ ազգանունը: *Mr. and Mrs. Brown* տարածված ձևում, որտեղ նշվում է միայն ամուսնու ազգանունը, պարզապես ասվում է, որ նա տվյալ տղամարդու կինն է: Այս օրինակներից առավել վառ է երևում այն ազդեցությունը, որն ունի մշակույթը լեզվի վրա:

Խոսվում է թեմայի կառավարման մարտավարության մասին գործարար հանդիպումների ժամանակ: Բուն նյութի մասին խոսքն ամերիկացիները բացում են հատուկ բառերով, թեման փոխելիս գործածում են բառային փակման բանաձև, իսկ տեսակետն արտահայտելիս, պահպանում են որոշակի հաջորդականություն: Ի հավելումն դրան, ամերիկացիները կիրառում են թեմայի կազմակերպման գծային համակարգ՝ *անկախություն* նվաճելու համար, որը հանդիսանում է նրանց փոխգործության նպատակը խոսակցության ժամանակ: Մյուս կողմից, խոսքը բացելիս արևելյան մշակույթի ներկայացուցիչները կատարում են մետահաղորդակցային դիտողություններ, թեման փակում են կտրուկ՝ առանց խոսքային ակնարկների, իսկ տեսակետն արտահայտելիս պարտադիր դիմում են օրինակների: Նյութը կազմակերպելիս, կիրառում են շրջանային համակարգ՝ իրենց խոսքում *առձակատումից, դիմակայությունից* խուսափելու համար: Ընդհանուր նպատակ հետապնդող խմբում անհատական անկախության հասնելն էական չէ նրանց համար: Ինչ վերաբերում է խոսքի հաջորդականությանը, ապա ամերիկացիների խոսքը երկար ու մենախոսական է և բավականին անհավասար է բաժանված մասնակիցների միջև, ընդ որում քննարկման ժամանակ անհատական ներդրում ունենալու նախաձեռնությունը շատ բարձր է գնահատվում, մինչդեռ արևելյան մշակույթի կրողների մոտ հակվածություն կա կարճ խոսելու, և բոլոր մասնակիցների հնարավորություններն այստեղ հավասար են: Արդյունքին հասնելու գործում գնահատվում է ընդհանուր, միացյալ նախաձեռնությունը: Այս հարցում հայերն ավելի մոտ են արևմտյան մշակույթին:

Բազմաթիվ են օրինակները, որոնք ցույց են տալիս, թե ինչպես լեզուն, լեզվամտածողությունը կարող են ազդել կենցաղի վրա որոշակի մշակութային դաշտում: Կամ կարելի է նաև հակառակն ասել. ինչպե՞ս կարող են ազդել մշակույթն ու կենսակերպը լեզվի, դրա քերականական կարգերի վրա: Այս ազդեցության և դրա արտահայտման եղանակները բազմազան են: Մեռը կարող է բացահայտվել տարբեր խոսքի մասերի միջոցով, ինչպես օրինակ հոդն ու ածականը, բայն ու գոյականը: Հետաքրքրական են այս առումով դերանունները:

---

<sup>1</sup> Nilsen A. Sexism in Children's Books and Elementary Teaching Materials // ed. by A.P. Nilsen, H. Bosmajian, H. L. Gershun, and J. P. Stanley. *Sexism and Language*. Urbana, Ill.: National Council of Teachers of English, 1990.

Մասնավորապես, թեպետև անգլերենում կա «he» և «she» դերանունների տարբերակված կիրառումը՝ նշանակելու համար արական և իգական սեռի ներկայացուցիչներին, խոսույթում հաճախակի կիրառվում է «he» ընդհանուր սեռական նշանակությամբ (generic masculine) դերանունը նշանակելու երկու սեռի ներկայացուցիչներին էլ:

Ահա թե ինչպես են նկարագրվում նույնանման աշխատանք կատարող երկու սեռերի ներկայացուցիչները:

*A businessman* is aggressive; *a businesswoman* is pushy,

*He* is careful about details; *she* is picky.

*He* loses his temper because he is so involved in his job; *she* is bitchy.

*He* follows through; *she* doesn't know when to quit.

*He* is firm; *she* is stubborn.

*He* makes wise judgements; *she* reveals her prejudices.

*He* is a man of the world; *she's* been around.

*He* isn't afraid to say what he thinks; *she* is opinionated.

*He* exercises authority; *she* is tyrannical.

*He* is discreet; *she* is secretive.

*He's* a stern taskmaster; *she's* difficult to work for.

Տարբերություններն ակնբախ են: Մի կողմից, տրվում են գործարար տղամարդուն վերագրված հետևյալ մակդիրները՝ գործնական, ուշադիր, գործն ավարտին հասցնող, հաստատակամ, իմաստուն, խորաթափանց, զուսպ, իսկ մյուս՝ գործարար կնոջը բնութագրող հատկանիշները. տաքարյուն, սնոտիապաշտ, դյուրագրգիռ, կամակոր, հիշաչար, համառ, գաղտնապահ և այլն: Բերված հատվածի հեղինակն անհայտ է, հայտնի չէ, իգական, թե արական սեռի ներկայացուցիչ է նա, սակայն ընթերցողը հեշտությամբ կարողանում է ընկալել նրա վերաբերմունքը: Եվ հետաքրքրականն այն է, որ և՛ արական, և՛ իգական սեռի ներկայացուցիչները հավասարապես ընդունում են, որ սա բոլորովին կարծրատիպային մոտեցում չէ: Ուրեմն, հարցն ինքնագնահատման մեջ է:

**Առաջին գլխի երկրորդ ենթագլուխը** քննության է առնում կին-տղամարդ հաղորդակցումը, որը դիտարկվում է որպես միջմշակութային հաղորդակցում: Մա ինքնին տարբեր խոսակցական ոճերի և մարտավարությունների բախման արգասիք է: Երկու սեռերի ներկայացուցիչները խոսում են տարբեր գենդերլեկտերով: Այս կարծիքին են հարում բազմաթիվ լեզվաբաններ: Ջոն Գրեյն իր «Men are From Mars, Women are From Venus» գրքում առաջարկում է ընդունել, որ տղամարդկանց և կանանց խոսքի մեջ այնքան հսկայական է տարբերությունը, որ թվում է, թե նրանք տարբեր մոլորակներից են<sup>2</sup>: Գենդերային հաղորդակցությունը բնորոշող բազմաթիվ ընդհանուր և տարբերակիչ հատկանիշներ կան:

Տղամարդիկ իրենց խմբային քննարկումներում, հենց սկզբում, բավականին ժամանակ են ծախսում, որպեսզի պարզեն, թե ով է լավագույնս տեղեկացված վերջին իրադարձություններին, քաղաքականությանը, ընդհանուր անցուդարձին և այլն: Մա մրցակցության աստիճանը չափելու միջոց է նրանց համար, ինչպես նաև

---

<sup>2</sup> Gray J. Men are from Mars, Women are from Venus. A Practical Guide for Improving Communication. London: Thorsons, 1998.

բանակցային մի փուլ, պարզելու, թե աստիճանակարգի որ աստիճանի վրա է գտնվում մեկը մյուսի համեմատ: Տղամարդկանց կարճ քննարկումը անմիջապես հասկանալի է դարձնում, որ գիտելիքների և իմացության ցուցադրումն ավելի արժեքավոր է տղամարդկանց, քան կանանց համար: Կանայք սկզբնական ժամանակը ծախսում են մտերմություն ձեռք բերելու վրա, ինչը կատարվում է իրենց ինքնաբացահայտման միջոցով:

Երեք բնորոշ գծերը, որ առանձնահատուկ են դարձնում կնոջ լեզուն, լեզվի **պատշաճությունն է, տատանողականությունը և վերբալ (բառային) չափազանցումը**<sup>3</sup>: Քերականական կառույցների և բառերի ընտրության պատշաճությունն ամրապնդում է երկակի սեռային ստանդարտը: Առաջինն ու ամենակարևորն այն է, որ կանանցից ակնկալվում է վայելուչ, նրբահունչ խոսք: Սա ենթադրում է, որ նրանք պետք է խուսափեն անպարկեշտ բառերից, հայեցողականից և անընդհատ կրկնվող կոպիտ արտահայտություններից, որոնք իմաստակիր չեն, բայց անդադար կրկնվում են խոսքում, ինչպես օրինակ՝ **damn, heck, hell, shit, crap, bastard, asshole**, etc.:

Պարկեշտ բառերի ընտրության հետ մեկտեղ ակնկալվում է, որ կանայք կիրառեն ճիշտ քերականական ձևեր և լեզվում առկա հնարավոր քաղաքավարի ձևերը: Կատարյալ ճշտության ակնկալիքը սկիզբ է առնում կանանց մշակութային «հուրը» պահպանելու դերից<sup>4</sup>:

Ինչպես նշում է Թանենը<sup>5</sup>, կանանց լեզուն նաև խուսափում է անպատշաճության ամոթաբժից, **տատանողականություն** ցուցադրելու միջոցով: Այս տատանողականությունն արտահայտվում է երկու եղանակով: Առաջին եղանակը հաստատում, պնդում արտահայտելն է անջատական հարցերի միջոցով, ինչպես նաև լրացնող բառերի վրա հենվելը: Կանայք ասվածը ներկայացնում են մի այնպիսի ձևով, կարծես փորձում են խոսակցին՝ ստուգում նրա շփման և ընկալման պատրաստակամությունը, ինչպես օրինակ հետևյալ խոսույթում.

"You hate this, **don't you?**" she asked.

"It **awfully** bewilders me, **really**," stammered Gudrun.

"You won't stay long, **will you?**" replied Ursula.

Lawrence D.H. "Women in Love", p.25

Տարակուսանք, տատանողականություն արտահայտելու երկրորդ եղանակը խուսափողական պատասխան տալն է: Կանայք հակված են այնպես գործածել բառերը, որ դրանք մտքերը ներկայացնեն «ձևափոխված» տեսքով, այսինքն շարադրվեն այնպես, որ երբևէ կտրուկ անհամաձայնության տեղիք չտան: Բացի այդ, կանայք մեծապես գործածում են բազմաթիվ իմաստը սրող, նույնիսկ չափազանցված ածականներ, որոնք ծառայում են գրեթե ամեն տեսակի գոյականներ նկարագրելու համար, ինչպես օրինակ, **marvelous, splendid, wonderful, devine, perfect, fantastic, unbelievable, incredible** և այլն: Չուզահեռաբար, նրանք կիրառում են ոչ իմաստալից արտահայտություններ, **լրացնող բառեր**, ինչպես

<sup>3</sup> Lakoff R. Language and Women's Place. New York: Harper and Row, 1975.

<sup>4</sup> Stern B. Advertising to the Other Culture. Women's Use of Language and Language's Use of Women // *National Forum*. Vol. 77, No 2, 1997.

<sup>5</sup> Tannen D. Gender and Discourse. Oxford and New York: Oxford University Press, 1994.

օրինակ՝ *well, you know, you see, kind of, it seems, looks, it sounds, like* և այլն: Եվս մեկ օրինակ.

"We don't know them, we are *almost complete* strangers here," said one of the sisters.

"Ah," said the other, "you know what we mean. *Can't* we go up there, and explore that coast?" She pointed to a grove on the hillock of the meadow-side, near the shore, half-way down the lake. "That looks *perfectly* lovely. We might even bathe. *Isn't* it *extremely* beautiful in this light. *Really, it's like* one of the reaches of the Nile – as one imagines the Nile."

"Yes, you might go there if we could get a boat. They seem to be all out."

"*How lovely* it would be!" cried Ursula wistfully.

"And do you want tea?" he said.

"Oh," said Gudrun, "we *could* just drink a cup and be off."

"Can you manage a boat well?" he asked.

"Yes," replied Gudrun, "*pretty well*."

"Oh yes," cried Ursula. "We can both of us row *like waterspiders*."

"You can? There's a light little canoe of mine that I didn't take out for fear somebody should drown themselves. Do you think you'd be safe in that?"

"*Oh, perfectly*," said Gudrun.

"*What an angel!*" cried Ursula.

"Well – then I'll get then to put you up a tea-basket, and you can picnic all to yourselves."

"That's a *wonderful idea, isn't it*", replied Gudrun.

"*How fearfully good! How frightfully nice* if you could" cried Gudrun warmly, her colour flushing up again.

Lawrence D.H. "Women in Love", pp.190-191

Կանանց գործածած զգուշավոր, նախապատրաստական արտահայտությունների հետ է կապված վերոհիշյալ վերջին առանձնահատկությունը. *վերբայ (բառային) չափազանցումը*: Չափազանցման մի տեսակ է *երկարաբանությունը*, երբ մեկ միտք արտահայտելու համար պահանջվում են անհրաժեշտ բառերից ավելին: Օրինակ՝

«Well, I went to the dean's office. Greeted everybody, you know, there's always a lot of people there. Everybody speaks, buzzes, don't know why, always dissatisfied, embarrassed... Always the same, you know. By the way, Maura was there. Oh, well, she has put on weight. I don't know, running here and there, getting fatter at that! Well, in short, I kissed her, congratulated, you know. We sat, had a chat for a second, spoke about everything, you know. Ah, you never feel you're tired until you sit down. Always the same, things never change. Mm, the bell. Well, in a word, I took the note-books from the dean's office»:

Այս ձայնագրությունը վերլուծելիս հասկանալի է դառնում, որ խոսքի ուղերձը մեկն է՝ «դեկանատից վերցրի տետրերը»: Սակայն այն ներկայացվում է *վերբայ չափազանցմամբ, երկարաբանությամբ*: Սա բնորոշ է կնոջ խոսքին: Իսկ հետևյալ օրինակը հարցազրույց է ներկայացնում: Ուշադրության են արժանի կնոջ սրող, շեշտող բառերը, ոչ իմաստակիր, այլ ավելի շուտ հուզական բառաշարքը:



Interviewer and Stephanie Taylor

I- What are the best travel experiences you've had?

ST – *Ooh, lots, lots. Particularly*, it's *particularly good* when you get a *great* hotel with *beautiful* towels and *beautiful* bathrooms and *nice soft* bed, erm, and *good, modern* sports facilities. Things like that – that's always a luxury. Erm, and *the Virgin, the Virgin* lounge, I think. That's a good experience with all the high tech things. I *awfully like* that.

I – What are the worst?

ST – *Probably* related to bad accommodation, but *probably more*, I think, to do with those things out of your control. Just to choose one example, it would be a flight back from the US which *was delayed, and delayed, and delayed*, and finally cancelled. *Awful, terrible. Unbearably terrible*. And we all slept on the floor with no information. *Intolerable!* And it was *very* hard on the floor.

Օայրահեղացման մեկ այլ տեսակ է *հիպերբոլը* (չափազանցումը): Կանայք հաճախ են դիմում այդ հնարին: Օրինակ՝

«Well, we went to the church. If you were there, if you saw that.... incredible, just out of this world. The church was fully decorated, ... white, a true wonder. Flowers, flowers, flowers.... Just shocking, you know. As for the bride, well, she was a fairy, a true fairy..., just imagine, kids were running here and there, maids in pink. Yees, it was something. Wish you were there... that was an unbelievable, just splendid ceremony....»

Իսկ ի՞նչ պայմաններում և ե՞րբ են ծագում, սկիզբ առնում խոսակցային նորմերն ընդհանրապես: Տղամարդիկ և կանայք յուրացնում են իրենց հաղորդակցային հմտությունները հասակակիցների նույնասեռ խմբերում: Այս իմաստով, նրանք մեծանում են տարբեր մշակութային միջավայրերում: Երբ աղջնակին ասում են, որ իրեն վայելուչ պահի, ի նկատի ունեն համեստությունն ու լուռ լինելը, հնազանդ և զուսպ լինելը և այլն: Այսինքն, նրանից ակնկալվում է ինչպես ֆիզիկական, այնպես էլ խոսքային զսպվածություն: Բայց փոքր տղային ուղղորդում են «տղամարդ եղիր» խոսքով, որը ենթադրում է վեհ, ուժեղ, համառ, ինքնավստահ լինելը: «Տղամարդ լինելու» գաղափարն այնքան դրական բնորոշում ունի, որ այն միշտ գործածվում է որպես հաճոյախոսություն:

Շատերը *man, gentleman, guy, chap, macho, boy, bloke, lout, bumpkin, redneck* բառերն կարող են երկիմաստ ընդունել, սակայն դրանք, այնուամենայնիվ, գրեթե միշտ ընկալվում են որպես հաճոյախոսություն: Իսկ ավելի հետաքրքրական է այն փաստը, որ կնոջը նույնպես, շատ հաճախ հաճոյախոսում են նրան «*տղամարդ կին*» կոչելով: Սակայն, հակառակն ասելը, այսինքն տղամարդուն կին, կանացի կամ տղային «*աղջիկ*» կոչելը միշտ վիրավորական է, քանի որ ընդգծում է միայն բացասական հատկանիշներ՝ թուլություն, պարտվողականություն, շատախոսություն և այլն:

Ատենախոսության *երկրորդ գլուխը*՝ վերնագրված «Կանանց և տղամարդկանց խոսքային առանձնահատկությունները», բաղկացած է չորս ենթագլուխներից, նվիրված է կանանց և տղամարդկանց խոսքային առանձնահատկություններին, նրանց հաղորդակցային տարբերություններին, աշխատանքային խոսքի առանձնահատկություններին: Դիտարկվում են խոսքի ուղղակիությունն ու անուղղակիությունը և դրանց ընկալումը, ինչպես նաև

կանանց և տղամարդկանց հարցեր տալու և տեղեկատվություն ստանալու առանձնահատկություններն անգլերենում:

Երկրորդ գլխի առաջին ենթագլուխը, որտեղ խոսվում է իգական և արական սեռի ներկայացուցիչների միջև հաղորդակցային տարբերությունների մասին, առաջ է քաշվում այն գաղափարը, որ տղամարդիկ հաղորդակցվում են անկախությունը պահպանելու համար, մինչդեռ կանայք հաղորդակցման միջոցով ձգտում են մտերմության, մերձեցման: Նրանք բառերը գործածում են իրենց զգացմունքներն արտահայտելու, փոխըմբռնում ձեռք բերելու համար: Ի տարբերություն դրան, տղամարդիկ հակված են փաստերը և տվյալները հաղորդելու, ինչպես զեկույցում: Հավանաբար, սա է դրդել Թանենին այս հաղորդակցական տարբերությունները պիտակել որպես *փոխըմբռնման խոսք* և *զեկույցի խոսք (rapport-talk and report-talk)*<sup>6</sup>: Եվ զարմանալի չէ, որ կանանց խոսքն կրկնակի-եռակի անգամ երկար է տևում: Այս «հեքիաթ պատմելու» մարտավարությունը շատ տարածված է կանանց մոտ: Սա հնարավորություն է տալիս նրանց պահպանելու խոսքի շարունակականությունն ու հաղորդակցման ընթացքում իրենց ակտիվ գրուցակից զգալու:

Կանայք խոսքում գործածում են լեզվական կառույցներ, որոնց միջոցով նրանք անվստահություն են արտահայտում, այս կերպ փորձելով ստանալ գրուցակցի հավանությունն ու համաձայնությունը, օրինակ՝ *yes, possibly, but don't you think...; perhaps/ maybe, but I am not sure ...; you could be right, but...* և այլն:

Նրանք շատ ավելի հաճախ են կիրառում (զեր)քաղաքակիրթ ձևեր. *Could you? May I? If you don't mind. I'd be grateful. I highly appreciate it* և այլն:

Կանայք իրենց խոսքում հաճախ կիրառում են *նպատակադրված շեշտեր*, ընդգծելով այս կամ այն բառը, սրելով իմաստը մակբայների կիրառմամբ կամ պարզապես կրկնելով միևնույն բառը: Օրինակ՝ *fully briefed, absolutely right, exactly the same, brilliantly planned, very, greatly, wholly, totally, enough, quite, so that, as ... as* և այլն:

Նրանք ավելի հակված են ուղղակի մեջբերումներ կատարելու:

Կանայք խոսքում ներողամտություն են արտահայտում, նույնիսկ այնտեղ, երբ դրա կարիքը չկա. օրինակ, *sorry, it's a pity, it's a shame, I'm afraid, I'm not sure, I agree, but* և այլն:

Եթե խոսքը վերաբերում է խնդրանքներին, անգամ հրամաններին, ապա կանայք, որպես կանոն, խուսափում են հրամայական եղանակից և օգտագործում խնդրանքի մեղմ ձևեր՝ *I'd like; why don't we; I'd prefer; I'd rather; not really, do you mind?* և այլն:

Լեզվական մարտավարությունների մասին խոսելիս, տեղին է նշել, որ մեծ տարբերություն կա նրանում, թե ինչպես են արական և իգական սեռի ներկայացուցիչները *մեկնաբանում* դրանք, ինչի հետևանքով էլ թյուրըմբռնում է ծագում խառը, միջսեռային հաղորդակցության (*cross-sex*) մեջ: Դ. Մալթսը և Ր. Բորքը առանձնացնում են վեց դաշտ, որտեղ կարող է առաջ գալ թյուրըմբռնում խառը հաղորդակցության ժամանակ:

1. Նվազագույն դրական պատասխաններ, ինչպես օրինակ գլխի դրական շարժումը, ժպիտը, *mmm, uh huh, yeah, OK, I know, sure, right, I see* բառերը.

<sup>6</sup> Tannen D. Gender and Discourse. Oxford and New York: Oxford University Press, 1994.

տղամարդիկ մեկնաբանում են այս պատասխանները որպես համաձայնություն, մինչդեռ կանայք հասկանում են սրանք որպես «շարունակիչ, այո լսում եմ, հետևում եմ քո ասածին» և ոչ ավելին:

2. Հարցերի նշանակությունը. տղամարդիկ հարցեր են տալիս տեղեկատվություն ստանալու համար, մինչդեռ կանայք գործածում են դրանք զրույցը շարունակելու, պարզապես զրուցելու նպատակով:

3. Ասված, արտահայտված միտքը նախորդի հետ կապելը. կանայք դա անում են ակտիվորեն, մինչդեռ տղամարդիկ դա պարզապես չեն գործածում կամ ուղղակի անտեսում են:

4. Բառային, խոսքային ազդեցիկությունը. տղամարդիկ դա ընդունում են որպես խոսույթը կազմակերպելու գործոն, մինչդեռ կանայք ընդունում են դա որպես իրենց անձին ուղղված ազդեցիկություն, որպես բացասական և ընդհատող մի երևույթ:

5. Թեմայի ընթացքն ու դրա զարգացումը. տղամարդիկ հակված են խոսելու թեմայի խիստ, նեղ սահմաններում և կատարելու անսպասելի անցումներ, մինչդեռ կանայք զարգացնում և փոխում են թեմաներն աստիճանաբար, մեկը մյուսին կապելով:

6. Խորհուրդ տալն ու դժվարության բաժնեկցումը. տղամարդիկ դժվարության, պրոբլեմների մասին խոսելն ընդունում են որպես մարտավարություն՝ լուծում ստանալու համար: Իսկ կանայք հակված են կիսվելու իրենց դժվարություններով կամ լսելու դրանք՝ միխթարված, սրտապնդված զգալու համար<sup>7</sup>:

Տղամարդկանց և կանանց հաղորդակցային գենդերային տարբերությունները վերաբերում են թե՛ բովանդակությանը, թե՛ բուն լեզվին և կառուցվածքին:

Ուսումնասիրությունները ցույց են տալիս, որ տղամարդիկ հիմնականում խոսում են փողի, աշխատանքի, սպորտի, իսկ կանայք՝ զգացմունքների և հարաբերությունների մասին: Մեր կողմից կատարված հարցումներն ու դիտարկումները ցույց են տվել, որ անգլալեզու հանրության մեջ թեմաների ընտրության պատկերը գրեթե նույնն է հայ իրականության հետ. **ա. տուն և ընտանիք**, **բ. անձ և ընտանեկան ֆինանսներ**, **գ. սոցիալական խնդիրներ**, **դ. հանգիստ, ժամանց**, **ե. հասարակական հարցեր**, **զ. աշխատանքին առնչվող** և **է. բազմապիսի այլ հարցեր**: Ակնհայտ տարբերություն կա միայն հանգստի և ժամանցի հետ կապված խոսքի առնչությամբ, որը գրեթե բոլոր դեպքերում հաջորդում է սոցիալ-քաղաքական հարցերի քննարկմանը: Կապված այն հանգամանքի հետ, թե որքան սուր է այս կամ այն քաղաքական հարցը, ներքին և արտաքին քաղաքականության խնդիրը, որն անմիջականորեն կապված է հասարակության կենսակերպի, արժանապատվության հետ, այն սովորաբար քննարկվում է երկու սեռի ներկայացուցիչների կողմից էլ հավասարապես, անկախ տարիքային սահմանափակման, որպես առաջնային:

---

<sup>7</sup> Maltz D. and Borker R. A Cultural Approach to Male-Female Miscommunication // *Language and Social Identity*, ed. by J. Gumperz. Cambridge: Cambridge University Press, 1982.

Ինչպես ցույց են տալիս ուսումնասիրությունները, խառը գենդերային խմբերում գրեթե միշտ թեման առաջարկում է տղամարդը, սակայն կանայք շատ ավելի մեծ թվով թեմաներ են քննարկում, եթե դա զուտ կանանց խումբ է:

Աշխատանքի վայրում խոսքի ուսումնասիրությունը ցույց է տվել, որ և՛ կանայք, և՛ տղամարդիկ խոսում են տարբեր թեմաների շուրջ, սակայն նրանց զրույցի թեմաները և զրուցը վարելու ձևերը տարբերվում են միմյանցից: Որպես օրինակ կարելի է բերել տղամարդկանց կողմից հաճախակի կիրառվող հետևյալ արտահայտությունները. *stick to your guns, under the gun, to call the shots, an uphill battle, a level playing field, bat a thousand, go the whole nine yards, in the right ballpark, in the same ballpark, to give the deep-six* և այլն: Ինչպես կարելի է տեսնել, այս արտահայտությունները վերցված են ռազմական և սպորտային բառապաշարից, որը թեև հասկանալի է կանանց, սակայն չի կիրառվում նրանց կողմից:

Դերանունների ընտրությունը նույնպես տարբեր է կանանց և տղամարդկանց խոսքում աշխատանքի վայրում: Բազմաթիվ օրինակները գեղարվեստական գրականությունից, ինչպես նաև մեր կողմից կատարված ձայնագրություններն արտացոլում են այն փաստը, որ տղամարդկանց շրջանում ընդունված է կիրառել I դեմքի եզակի թվի դերանունը այն իրավիճակներում, որտեղ կանայք «մենք» են օգտագործում: Ահավասիք, մեկ աշխատակից, արական սեռի ներկայացուցիչ, ներկայացնելով իր խմբի բոլոր անդամների աշխատանքի արդյունքները, ասում է. «Here is what I have prepared for the Lakehill deal»<sup>8</sup>:

Ստորև բերենք մի կնոջ խոսք, հերթական նախագիծը ներկայացնելիս. “This is the project **we** have been working on for the last three months. **It seems** to meet all the demands, **doesn't it?**”: Շարունակությունն ավելի ցնցող է, քանի որ հետագա հարց ու պատասխանից պարզվում է, որ այս կինն ամեն ինչը մենակ է արել, առանց բաժնի որևէ աշխատակցի օգնության: Ուրեմն, իր համար նպատակահարմար լեզվական միջոց ընտրելիս, նա խուսափել է պարծենկոտ երևալու հավանականությունից, կոծկել է իր իրական ձեռքբերումները: Նմանատիպ օրինակ է մի ընկերության գործադիր տնօրենի և դրա հիմնադրի խոսքը:

**Interviewer** – I imagine you'll be making some changes, Mrs Whitman, now that you're in charge at Metrot, its CEO.

**Helen Whitman** – Yes, there will certainly be some changes, there always are when you acquire another company. Metrot is a fine company, that's why **we** bought it. It has a skilled workforce and excellent products. **We** think **we** can help Metrot to become more dynamic and efficient. **We** want it to compete successfully in European markets where there are big chances for **us**.

I – You say, more efficient. Does that mean reorganization? Job losses? I believe that the staff at Metrot are worried about this.

HW – It's too early to say. But there could be some staff cutbacks in the short term. **We** shall see. **Our** plan is to expand the company and create as many job opportunities as possible.

I – What about the factories? Some people say, Mrs Whitman, you're thinking of relocating some of the factories and selling off some of the land you have acquired.

---

<sup>8</sup> Baldacci D. Divine Justice. New York: Hachette Book Group, 2008.

HW – **Our** aim is to build Metrot and make it a strong company at the leading edge of technology, with an image for quality, reliability and good service.

I – I see. Thank you, Mrs Whitman. I wish you the best of luck in your business.

Market Leader

Իզական և արական սեռի ներկայացուցիչների ակնկալիքներն ընդհանուր առմամբ բավականին տարբեր են, և սա սերտորեն կապված է նրանց ուրույն արժեքային համակարգերի հետ: Կանանց և տղամարդկանց աշխատանքային ակնկալիքների տարբերությունները երևում են Քլեի ստորև բերված աղյուսակում<sup>9</sup>:

Տղամարդ	Կին
Լավ եկամուտ	Լավ հարաբերություններ
Ճանաչում	Համագործակցություն
Առաջխաղացում	Հաճելի միջավայր
Մարտահրավեր	Ապահովություն

Այս խոսուն աղյուսակը դիտարկելիս, տեղին է նշել, որ ներկայացված արդյունքները համընկնում են մեր կատարած գիտափորձերի հետ, որոնք անցկացվել են ոչ միայն աշխատող մարդկանց շրջանակներում, այլ նաև՝ ԵՊՀ, տնտեսագիտության ֆակուլտետի ուսանողների մասնակցությամբ: Ավելացնենք նաև, որ մեր կողմից հարցման ենթարկված կանանց և աղջիկների գրեթե 90%-ի համար աշխատավարձի չափի խնդիրն այդքան սուր չէր, որքան լավ հարաբերությունների, համագործակցության և հաճելի միջավայրի հարցը:

**Երկրորդ գլխի երկրորդ ենթագլուխը** դիտարկում է **խոսքն աշխատանքի վայրում**: Աշխատանքի վայրում կանանց և տղամարդկանց խոսքի ոճային տարբերությունները վերհանելու նպատակով, մենք կատարել ենք գիտափորձ Վիվա-սել ընկերության գրասենյակներից մեկում, որտեղ աշխատակիցները երիտասարդ անձինք են: Թե արական, թե իգական սեռի ներկայացուցիչները շփման ժամանակ ցուցաբերում էին հարաբերվելու բարդ ու ճկուն ունակություններ: Սակայն նկատելի էին ակնհայտ տարբերություններ: Դիտարկման տասներկու օրվա ընթացքում ականատես եղանք հինգ լարված իրավիճակի, երբ հաճախորդները եկել էին արտահայտելու իրենց դժգոհությունը, որը վերագրում էին ընկերության աշխատակիցներին: Հետաքրքիր է, որ այս խառը-սեռային հնգյակից երկուսը մոտեցել էին տղաներին, իսկ երեքը՝ աղջիկներին: Աղջիկները, պարզելով և հասկանալով խնդրի էությունը, լուծել էին այն: Սակայն տղաները, խնդրին ծանոթանալուց հետո, բացատրելով, որ այն լուծելի է, ուղարկել էին նրանց կին-աշխատակիցների մոտ: Մեր այն հարցին, թե չէին կարող **նրանք** ավարտին հասցնել գործը, հետևեց դրական պատասխան. «Այո, կարող էին, բայց մենք դա անում ենք շատ ավելի համբերատար ձևով և չենք լարվում, որ պետք է ավելի մանրամասնորեն և նույնիսկ մի քանի անգամ բացատրենք հաճախորդին ծագած խնդրի պատճառները և լուծման եղանակները»: Ահավասիք, աշխատանքային ոճերի տարբերություն: Ակնհայտ է, որ կանայք պատրաստ են խոսել երկար, մանրամասնորեն և, իհարկե, սա անել ժպիտով, որպեսզի նաև հանգստացնեն և քաջալերեն դիմացինին:

<sup>9</sup> Claes M. Women, men and management styles // *International Labour Review*, No.4, 1999.

Երկրորդ գլխի երրորդ ենթագլխում քննարկվում է խոսքի ուղղակիությունն ու անուղղակիությունը: Խոսակցության մեջ ներգրավված և անկախ լինելու հակասական կարիքները հավասարակշռվում են ակնարկներ հաղորդելով և ակնարկներն ընկալելով, խոսքը սահմանափակելով ու զսպելով, խուսափելով որոշ բաներ ասելուց և ենթադրություններ անելով, թե մյուսներն ինչ են թաքցնում և չեն արտաբերում: Այն ամենն, ինչ մարդիկ ի նկատի ունեն, առանց բացահայտորեն ասելու, դիտվում է լեզվաբանների կողմից որպես խոսքի անուղղակիություն: Շատ ժողովուրդներ, հատկապես ամերիկացիները, հակված են կապել անուղղակիությունը անազնվության հետ, իսկ ուղղակիությունն՝ ազնվության: Սակայն առօրյա անթիվ իրավիճակներում այս մոտեցումը, մեր կարծիքով, առնվազն արդարացի չէ:

Անուղղակիությունն ինքնին անգորության նշան չէ: Ոչ էլ այն ինքնավստահության պակաս է նշանակում: Անուղղակիությունը մարդկային հաղորդակցության հիմնարար տարրերից է, որը կարող է շփոթմունք և թյուրըմբռնում առաջ բերել, երբ գրուցակիցներն այն գործածելու տարբեր եղանակներ ունեն: Օրինակ, անգլիացին խոսում է Անգլիայում բնակվող արտասահմանցու հետ, որը լեզուն խորությամբ չգիտի, և այս պատճառով էլ սխալ է ըմբռնում ասածը:

- **Something smells bad in here.** (ինչ-որ բան այն չէ այստեղ)
- **But there is nothing on the .....** (բայց ոչինչ չկա (կրակի, գազի վրա))
- **No, no, I mean it's a bit fishy!** (ոչ-ոչ, ի նկատի ունեմ, կասկածելի է, տարօրինակ է)

Դիտարկենք անգլախոս հասարակության կողմից կիրառվող անուղղակի խոսքի դրվագներ, որոնք հստակորեն ընկալելի են երկու սեռի ներկայացուցիչների համար:

**Henri: He wants a biscuit.**

**Sonia: He's just cleaned his teeth.**

**Henri: He agrees to have an apple....**

**Sonia: He's not having any apple, he's not having anything, you don't eat in bed, the subject is closed.**

Սոնիայի առաջին պատասխանն անուղղակի է, իսկ երկրորդն ուղղակի, որը բավականին հստակ մերժում է արտահայտում:

**Hubert: It's twenty past nine.**

**Ines: I cannot turn up with a ladder in my stocking.**

Ժամը ասվում է, հավանաբար, շտապեցնելու համար, սակայն գրուցակիցը դեռ պատրաստ չէ:

- **Nice cat! Is it male or female?**
- **It's three-coloured.**
- **So what?**
- **Never mind. It's female actually.**

Այս օրինակում գրուցակիցը չի ընկալում անուղղակի խոսքը ոչ թե լեզվական ոճի պատճառով, այլ՝ ընդհանուր գիտելիքի պակասի: Պարզապես, բոլոր եռագույն կատուները էգ են:

- **Oh, what a lovely bike!**
- **I'll lend it to you if you give me a chewing gum, all right?**

Սա երեխաների գրույց է, որտեղ անուղղակի խոսքը նույնպես կիրառելի և ընկալելի է:

Մեծ Բրիտանիայում պաշտոնական հանդիպումների ժամանակ նախագահողը ներկաներին ճշտապահության և օբյեկտիվության կոչ է անում՝ դիմելով նրանց հետևյալ կերպ.

**Time is precious; objectivity is our prerequisite.**

Անուղղակի խոսքի հետաքրքիր օրինակ է փոստատարի կողմից **“Merry Christmas”** ասելը, որը ենթադրում է, որ հասցեատերը պիտի մի փոքր գումար տա նրան տոների կապակցությամբ:

Անուղղակի խոսքը կիրառվում է բազմաթիվ նպատակներով, ինչպես օրինակ առաջարկի ընդունում կամ մերժում, խուսափում պատասխանից, համոզելու փորձ, տրամադրություն արտահայտելու միտում և այլն:

◊ - **Are you wearing that to the party?** (սա կարող է նշանակել օրինակ՝ **I don't think you should wear that to the party.** կամ՝ **Go put on something else.**)

◊ - **Is it in your mind to invite Mr. Tchemenko to come to Britain?**

- **Well don't jump too quickly, one of the things, if you're doing diplomacy is you must go stage by stage.** (խուսափում պատասխանից)

◊ - **I told him you were coming.**

- **I'm not going in there one more time, I hope that's clear.** (համոզելու փորձ)

◊ **Beautiful weather, isn't it!** (հորդառատ անձրևի ժամանակ ասում են փոստատարին. հումոր, որ ենթադրում է խրախուսանք և ըմբռնում)

◊ - **Hey, I'll be shopping at noon.**

- **Well, I'll meet you at the entrance.**

- **No, I didn't mean that. Just don't forget to post the letter.** (հիշեցում)

◊ - **Are you getting off?**

- **I'll let you pass, madam.** (անձանոթ մարդիկ ավտոբուսի մեջ. անուղղակի հարց, որը ենթադրում է ճանապարհ տալու առաջարկություն)

◊ **Mother – Well, what do you think we could do tomorrow? Any ideas?**

**Son – Mum, have got your salary?**

**Daughter – Or, perhaps, just a little free time?**

**Mother – Well, to be honest, both. So, go ahead!**

**Daughter – Donna want a pizza...**

**Son – Then, no theatres!** (օրինակից ակնհայտ է, որ տարբեր սեռի երեխաները, որոնք նաև տարբեր տարիքի են, հաջողությամբ կիրառում և ընկալում են անուղղակի խոսքը):

Ուղղակի-անուղղակի խոսքի առումով հաջողված են համարում այն հաղորդակցությունը, ուր իմաստը քաղվում է առանց այն ուղղակիորեն արտահայտելու կամ էլ առանց ընդհանրապես ներկայացնելու:

Աշխատանքում մանրամասնորեն վերլուծվում է ամերիկուհի և հայ մայր-երեխա շփումը: Ցույց է տրվում, որ հայի (կամ ավելի ընդհանուր՝ արևելյան) խոսքային նորմերն ուղղված են **բախումից խուսափելուն, ներդաշնակության ստեղծմանն ու պահպանմանը**: Իսկ ամերիկացիները կամ անգլախոս այլ ժողովուրդներ հեղինակությունը կապում են այնպիսի երևույթների հետ,

ինչպիսիք են «*դոմինանտության ստեղծումը*», փաստերի և կարծիքների ուղղակի հայտարարությունները» և այլն:

**Երկրորդ գլխի վերջին՝ չորրորդ ենթագլուխը** նվիրված է այն տարբերություններին, որ առկա են տղամարդկանց և կանանց **հարցեր տալու, որոշակի տեղեկատվություն ստանալու կամ տալու** հետ: Ի տարբերություն կանանց, տղամարդիկ բոլորովին հակված չեն ուղղություն կամ տեղեկություն հարցնելու, նույնիսկ եթե դա կարող է բախտորոշ լինել:

Տեղեկատվություն տալիս կամ հարցնելիս, մենք գործ ունենք *ուղերձի* հետ, բայց պետք է հաշվի առնել, որ այն նաև *մետաուղերձ* է պարունակում իր մեջ: Հենց այն փաստը, որ մեկը տիրապետում է որոշակի տեղեկատվության, իսկ մյուսը՝ ոչ, արդեն իսկ գերակայության, գերադաս լինելու մետաուղերձն է հաղորդում: Այսինքն, տվյալ մարդն իրազեկ է, իրավասու է, ավելի բարձր կարգավիճակ ունի մյուսի համեմատ:

Նույնիսկ երբ տղամարդը չգիտի որևէ իրի կամ կառույցի տեղը, նա անպայման փորձում է ինքնուրույն գտնել այն: Դրույթը կարող է վիճելի թվալ, քանի որ դժվար է օրինակով հիմնավորել որևէ բան փնտրող մենակ գտնվող տղամարդու պահվածքը: Սակայն հարցման ենթարկված 24 տղամարդկանցից քսանմեկը, որոնք նաև տարբեր տարիքի են և ունեն տարբեր մասնագիտություններ, ներկայացրել են իրենց գործողությունները, որից ակնհայտ է դառնում տեղեկություն ստանալու նպատակով հարցնելու հնարավորության բացառումը: Հիմնականում շարունակում են փնտրտուքը ինքնուրույն, քայլելով կամ վարելով ավելի, քան անհրաժեշտ է, վերադառնում են, որպեսզի ստուգեն բաց թողնված նշանը, ցուցանակը, դիմում են ճանապարհային քարտեզին, և այլն: Հարցվածներից երկուսը ուսանող են, որոնք խոստովանեցին, որ դիմում են համակուրսեցի աղջիկներին պարզելու իրենց վերաբերող որոշ հարցեր դեկանատից կամ ուսումնական հաստատության այլ բաժիններից:

Հարցման ենթարկված կանանց ճնշող մեծամասնության համար բոլորովին դժվարություն չի ներկայացնում անձանոթից ուղղություն հարցնելը (մի քանիսը դա արել են մի քանի անգամ): Դիտարկել ենք տասնյակ մարդկանց պահվածքը ամերիկյան դեսպանատան մոտ սպասելիս: Կանանց մեծ մասն արդեն 30-50 րոպեից հետո մտերմացել և զրուցում էին, ընդ որում պարբերաբար հարցեր ուղղելով մեկը մյուսին ներսում գտնվող երեխաների կամ ազգականների մասին, դեսպանատուն դիմելու նպատակների մասին և, ընդհանրապես, բազմաթիվ թեմաների առնչությամբ՝ փորձելով խրախուսել միմյանց, քաջալերել անհանգստացողներին և այլն: Մինչդեռ արական սեռի ներկայացուցիչները սպասում էին առանձին-առանձին, որը զբոսնելով, որը մեքենայում, որն էլ պարզապես կանգնած: Տղամարդկանց միջև շփում, մեծ հաշվով, տեղի չունեցավ: Նույն օրվա դիտարկումը բացահայտեց կանանց և տղամարդկանց հարցեր տալու, տեղեկատվություն ստանալու և բաժնեկցելու դրսևորումների ևս մեկ տարբերություն: Աղջիկներն ու կանայք դուրս գալով հայտնում էին հարցազրույցի արդյունքը, սիրով պատասխանում հարցերին, անգամ չէին սպասում հարցի, այլ կիսվում էին կենսափորձով: Մինչդեռ արական սեռի ներկայացուցիչները տալիս էին հակիրճ պատասխաններ, այն էլ միայն երբ նրանց հարցնում էին:

Հարցերը հաճախ այլ նպատակի էլ են ծառայում: Դրանք կարող են փոխարինել հրահանգներին կամ քննադատությանը:



Հարցերի մի այլ տեսակի մասին է խոսում Թաննենն իր «Conversational Style» աշխատության մեջ: Խոսքը *machine-gun* (բառացիորեն. *գնդացրային*) տեսակի հարցերի մասին է, որի կիրառումը հատուկ է կանանց<sup>10</sup>: Դրանք սովորաբար հետևյալ ուղերձն ունեն. «Պատասխանիր, եթե ուզում ես: Իսկ եթե, ոչ, առաջ անցիր, կարևոր չէ»: Սեպտեմբեր, իստոր գենդերային գրույց, որտեղ նմանատիպ հարցեր է տալիս կին գրուցակիցը:

*How old were you then? You were four? And he? You lived in Quonset? Don't remember? When you were how old?* և այլն:

Տպավորություն է ստեղծվում, թե կանայք, որոնք հակված են տարբեր իրավիճակներում ավելի շատ հարցեր տալու, անտեղյակ են, որ դրանով իսկ բացասական տպավորություն են թողնում: Եվ այստեղ բախվում ենք մի կարծրատիպի, ըստ որի տղամարդիկ ավելի կենտրոնացած են բուն նյութի վրա, մինչդեռ կանայք բավականին «զգայուն» լինելով՝ մտահոգված են իրենց թողած տպավորությամբ: Սակայն մի շարք լեզվաբանների ավելի վաղ կատարած ուսումնասիրությունները, ինչպես նաև մեր դիտարկումները ցույց են տալիս, որ տեղեկատվություն ստանալու նպատակով ավելի շատ հարցեր են տալիս կանայք, աղջիկները, իսկ արական սեռի ներկայացուցիչներն իրենց զսպում են, որպեսզի անտեղյակի տպավորություն չթողնեն: Կարելի է եզրակացնել, որ ավելի զգայունը տղամարդիկ են, իսկ կանայք ու աղջիկներն ավելի կենտրոնացած են գիտելիքի և իմացության վրա:

Աշխատանքի վերջին՝ **երրորդ գլուխը**, վերնագրված «**Լեզվական ռազմավարությունները միջսեռային հաղորդակցման մեջ**», արծարծում է թեմայի քննարկումը և դրանում կիրառվող լեզվական ռազմավարության միջոցները, ընդհատումը և զուգահեռ խոսքը տարբեր գենդերային խմբերում, լռությունը և ծավալուն խոսքը, գանգատը և մանրամասների փոխանակումը, բամբասանքը, վիճաբանությունը և ընդհարումը, ինչպես նաև անախորժությունների մասին խոսքը:

**Երրորդ գլխի առաջին ենթագլուխն** անդրադառնում է **թեմայի քննարկմանն ու դրանում կիրառվող լեզվական ռազմավարություններին**: Միջսեռային հաղորդակցման ժամանակ կանայք շատ ավելի մեծ դժվարություններ են ունենում թեմա առաջ քաշելու, գրույցը շարունակելու գործում, քան տղամարդիկ: Համաձայն մեր դիտարկումների, ինչպես և հարցն ուսումնասիրողների, կանանց կողմից բարձրացված թեմաները ձախողվում են, քանի որ տղամարդիկ չեն արձագանքում դրանց այն ուշադրությամբ, որն անհրաժեշտ է գրույցը շարունակական դարձնելու համար: Ի հակադրություն դրան, տղամարդկանց կողմից առաջ քաշած թեմաներն ընդունվում են որպես քննարկման առարկա ոչ թե ավելի հետաքրքրական լինելու շնորհիվ, այլ որովհետև կանայք կատարում են խոսակցության մեջ իրենց հաղորդակցային գործառնությունները: Վերջինները պարբերաբար արձագանքում են ասվածին: Տղամարդկանց կողմից առաջ քաշած թեմաները դառնում են քննարկման առարկա, քանի որ երկու կողմն էլ ջանում է նախնական փորձը վերածել իրական գրույցի: Այս կարծիքը հաստատում են նաև այն ձայնագրությունները, որ կատարվել են մեր կողմից:

---

<sup>10</sup> Tannen D. Conversational Style: Analyzing Talk Among Friends. Norwwood, NJ: Albex, 1984.

Թեմայի հետ կապված հարկ է նշել դրա հիմնական փուլերը՝ թեման *ներկայացնելը, փոխելը, ամփոփելն* ու *փակելը*: Ստորև ներկայացված են անգլերենում մեծ կիրառություն ունեցող արտահայտությունները, որոնք ծառայում են վերոհիշյալ նպատակներին: Դրանք կիրառվում են քիչ թե շատ պաշտոնական կամ ընդգծված քաղաքավարի խոսքում:

### **Introducing the topic**

On behalf of myself and the company...

I'd like to speak...

I'm going to tell you about the ideas I've come up with for...

OK, let's get/go down to business.

Our objective here is to ...

Right. Can we start, please?

The purpose of this meeting is...

The aims of this meeting are...

This morning, I'd like to outline the campaign concept we've developed for you.

What we need to achieve today is ...

### **Changing the topic**

Right, let's move on to ...

Ok, I'll now look at ...

Turning now to...

Let's look at this from another angle.

Let's recap before we go on to ...

Perhaps we could go ahead to the next point.

### **Concluding, ending**

Can we just summarise the points we've agreed so far?

To sum up, ...

To summarise, ...

OK, let's go over what we've agreed.

I think we've covered everhthing.

Thanks very much. Any questions?

Well, that's allI have to say.

So, what you're saying is ...

Thank you for listening.

Անգլերենում բավականաչափ զարգացած է “**small talk**” երևույթը, որը, թերևս, կիրառելի է շատ լեզուներում, սակայն այդքան հղկված և դասակարգված չէ, ինչպես անգլերենում: Այն կիրառում են տարբեր հարաբերությունների մեջ գտնվող մարդիկ: Շատ կարևոր է այն հանգամանքը, որ խոսքի այս տեսակը նույնպես կիրառվում է երկու սեռի ներկայացուցիչների կողմից, սակայն կանանց մոտ սա շատ ավելի է ընդունված: Ահա այն դաշտերը, որոնք կիրառելի են *փոքր* զրույցներ անցկացնելիս.

<p>Խոսք եղանակի մասին</p>	<p>Beautiful day, isn't it?          Can you believe all of this rain we've been having?          It looks like it's going to snow.          It sure would be nice to be in ... right about now.          I hear they're calling for thunderstorms all weekend.          We couldn't ask for a nicer day, could we?          How about this weather?          Did you order this sunshine?</p>
<p>Խոսք ընթացիկ թեմաների, առօրյայի մասին</p>	<p>Did you catch the news today?          Did you hear about that fire on Fourth St?          What do you think about this transit strike?          I read in the paper today that the Sears Mall is closing.          I heard on the radio today that they are finally going to start building the new bridge.          Do you think the Reds're going to win tonight?</p>
<p>Աշխատանքի վայրում</p>	<p>Looking forward to the weekend?          Have you worked here long?          I can't believe how busy/quiet we are today, can you?          Has it been a long week?          You look like you could use a cup of coffee.          What do you think of the new computers?</p>
<p>Սոցիալական Իրադարձություն, Խնջույքի ժամանակ, զբոսնելիս, սպասելիս</p>	<p>So, how do you know Justin?          Have you tried the cabbage rolls that Sandy made?          Are you enjoying yourself?          It looks like you could use another drink.          Pretty nice place, huh?          I love your dress. Can I ask where you got it?          How old's your baby?          What's your puppy's name?          The tulips are surely beautiful at this time of year, aren't they?          How do you like the new park?          Nice day to be outside, isn't it?          I didn't think it would be so busy today.          You look like you've got your hands full (with children or goods).          It looks like we are going to be here a while, huh?          I'll have to remember not to come here on Mondays.          How long have you been waiting?</p>

Երրորդ գլխի երկրորդ ենթագլխում անդրադառնում ենք ընդհատմանն ու զուգահեռ խոսքին: Տղամարդիկ իրենց ընդհատված են զգում, երբ կանայք խոսում են նրանց հետ զուգահեռ՝ արտասանելով համաձայնության կամ աջակցության բառեր կամ նույնիսկ գուշակելով տղամարդու ասույթի կամ մտքի ավարտը:

Ըստ մեր տվյալների, տղամարդիկ իրար գրեթե չեն ընդհատում: Կանայք միմյանց հետ խոսելիս, ավելի շատ զուգահեռ խոսք են կիրառում (overlap): Կանանց կողմից արտաբերված յուրաքանչյուր բառ դիտվում է տղամարդկանց կողմից որպես ընդհատում: Նրանք, փաստորեն, չեն ընդունում զուգահեռ խոսքն այնպես, ինչպես կանայք, չեն արժևորում այն:

Հետաքրքրական է, որ տղամարդկանց կողմից կանանց ընդհատելը հասարակությունը չի դիտում ու քննադատում այնպես, ինչպես կանանց կողմից տղամարդկանց ընդհատելը: Մեր բազմաթիվ դիտարկումները, ինչպես և հարցազրույցները ակնհայտ են դարձնում կանանց դեմ ուղղված այս կողմնակալությունը: Հավանաբար, այստեղ նույնպես գործ ունենք այն կարծրատիպերի հետ, որոնք առնչվում են հասարակության մեջ կանանց *ավանդական դերի* հետ: Տղամարդն *ասում է իր տղամարդու խոսքը*, իսկ կինը՝ *մեջ է ընկնում*՝ չհարգելով տղամարդկանց ներկայությունը: Բերենք զուգահեռ խոսքի մի օրինակ:

"Ah, but" cried Gudrun, "**let us** drink to Britannia."

"**Yes, yes, let's drink to Britannia**", repeated Ursula.

Gerald laughed and filled the glasses.

"I think Rupert means," Gudrun said, "that nationally all Englishmen must die, so that they **can exist** -"

"**Individually and** -" added Ursula.

"**Super-nationally** -" put in Gudrun raising her glass.

Lawrence D.H.

"Women in Love", p. 450

Երկու կանանց խոսքն այստեղ կարելի է դիտել որպես մեկ ամբողջություն, մեկ նախադասություն, այնքանով որ դրանք համահունչ են և լրացնում են միմյանց. *they can exist individually and super-nationally*.

Իսկ հաջորդ օրինակից երևում է, որ արական սեռի ներկայացուցիչն ընդհատում է մյուս զրուցակիցներին խառը սեռային խոսքում:

Carl – Can we move on to the next point, the open-plan office? Nancy, would you like to begin?

Nancy – I like the idea. It's good for communication, people see each other at the office, it's, er, it's good for team spirit, too. There's more interaction between people, and people work harder when they are on display. **And...**

Max – **I am not sure I agree with you there.** With open-plan offices, there's a problem of privacy.

Carl – OK Max, thanks. Stefen, what do you think?

Stefen – I agree with Max about privacy. What if you want to have a private conversation or make a private phone call?

Carl – Well, I suggest we use meeting rooms for private conversations or calls.

Stefen – Meeting rooms? Well, that's true, **I suppose ...**

Max - **Could I just say something?** I don't think it works.

Carl – Let Stephen finish, please. **Max ...**

Max – **Well I am not happy about it.** I don't think we should have a vote about it now. I mean, I think we need a report or an extra survey done about this.

Carl – Are you saying we need to bring in a consultant?

Nancy – **I think, ...**

Max – **I was thinking of someone inside the company.**

Carl – OK, I think a report is probably better. I propose that someone prepares a report on the open-plan idea, by say, the end of the month. Is everyone agreed?

Nancy – Am I the one to do that?

Carl – Well, why not?

Max – Can we move on to the next item on the agenda?

Հետևյալ օրինակում ընկերության երեք տնօրեն քննարկում են մի խնդիր կապված կառավարիչներից մեկի հետ: Այստեղ վերլուծությունը ներկայացնում ենք հենց երկխոսության մեջ՝ ավելի ակնհայտ դարձնելու առաջ քաշված գաղափարները:

John – Ok, we agree then, we know Louisa has a drink problem, but we don't know why. Anyway her drinking is definitely affecting her work...

Claire – ..... and her relations with stuff. (Կլերը շարունակում է Ջոնի միտքը՝ հաստատելով այն): **(զուգահեռ խոսք)**

Nikos – Yes, so what are we going to do about it? In my opinion there are several ways we could deal with this.

John – Oh yes?

Nikos – We could have a talk with her and suggest she gets professional help or we could do nothing and hope the problem goes away. I think we should give her a verbal warning.

John – I think it's a ...

Claire – ... **a serious matter (զուգահեռ խոսք)**. Mmm, let's look at the pros and cons of giving her a verbal warning.

Nikos – And?

Claire – I agree with you, but ...

Nikos – **(ընդհատում)** ... let's look at this from a different angle. We don't want to make a problem worse, do we? So, how about this? It might be worth asking a friend to have a quiet chat with her. It could help a lot, I think ...

John – **(ընդհատում)** The drink problem could get worse.

Claire – But in time we may find she solves her personal problems. Who knows how ...

Nikos – **(ընդհատում)** Ok then, we've looked at all the options. And we agree, I think. The best way forward is to advise her to get professional help.

John – Right. So it's decided. The next thing to do is to contact our medical officer. He'll give us some names...

Երկխոսությունից ակնհայտ է դառնում, որ **զուգահեռ խոսքը** շարունակում, լրացնում է նախորդ գրուցակցի միտքը, մինչդեռ **ընդհատման** դեպքերում խոսքը շարունակվում է այլ հունով:

**Երրորդ գլխի վերջին՝ երրորդ ենթագլուխը**, վերլուծում է լռությունն ու ծավալուն խոսքը, գանգատն ու մանրամասների փոխանակումը, բամբասանքը, վիճարանությունն ու ընդհարումը, ինչպես նաև խոսքն անախորժությունների մասին: Բազմաթիվ ուսումնասիրությունների հիման վրա, մասնավորապես խառը գենդերային խմբերի խոսակցությունները վերլուծելով, մի շարք լեզվաբաններ պնդում են, որ շատախոս կինը խոսում է տղամարդու չափ:

Այսինքն, **շատախոսությունը** բոլորովին էլ կանանց բնորոշ գիծ չէ: **Լռությունն** ընդհանրապես դիտվել է որպես անգործության վկայություն, իսկ ծավալուն, առատ խոսքը, համազոր է գերակայությանը: Հետազոտողները հաշվել են արտասանված բառերի քանակը և ժամանակով ստուգել մարդկանց խոսքի տևողությունը, ապացուցելով, որ տղամարդիկ կանանցից շատ են խոսում և սրանով գերակայում են զրույցում: **Տղամարդիկ գերակայում են կանանց՝ նրանց լռեցնելով:** Սակայն, հարկ է ասել, որ լռությունը նաև արհամարհանքի և գերակայության միջոց է: Դիտարկենք մի օրինակ:

She unlocked the door, and called, "Michael."

I *didn't say a word* because I was still pouting and fuming. She walked into the den, and stopped when she saw me. "Are you all right?" she asked with genuine concern.

"I am fine," I said curtly.

She dropped her bag and overcoat, and walked to the sofa, where she hovered over me.

"Where have you been?" I asked.

"At the hospital."

"Of course." I took a long drink.

"I know you've had a bad day, I know all about it, Michael."

"You do?"

"Of course I do, dear."

"Then where the hell were you?"

"At the hospital, Michael."

"Nine of us held hostage for six hours by a crazy man. Eight families show up because they are somewhat concerned. We get lucky and escape, and I have to catch a ride home with my secretary."

"I couldn't be there, Michael, dear."

**Silence.** "Of course you couldn't. How thoughtless of me!", I thought.

"They made us stay at the hospital", she began. "We knew about the hostage situation, and there was a chance there could've been casualties. It's standard procedure in that situation – they notify the hospitals, and everyone is placed on standby."

Another long drink as I tried to think of something sharp to say. **Silence again.**

"I couldn't help you at your office," she continued. "I was waiting at the hospital."

**I was silent for a while.**

"I tried to call, dear. The phone lines were jammed. I finally got a cop, and he hung up on me."

"It was over two hours ago. Where have you been?"

"In OR. We lost a little boy in surgery; he was hit by a car."

**I was silent.** I could never comprehend how doctors faced so much death and pain.

"I am sorry," she said, and with that she went to the kitchen and returned with a glass of wine. We sat in the semidarkness for a while.

"Do you want to talk about it?" she asked softly.

**I didn't. I really didn't.**

Silence was what I wanted.  
Street Lawyer”, pp.33-35

Grisham J., “The

Որքան էլ կինը փորձում է համոզել ամուսնուն, որ իր գործողությունները հարկադրված են եղել՝ կապված աշխատանքի հետ, որ նրա չհանդիպելը ամուսնուն պարզապես հանգամանքների բերումով է ստացվել, և ոչ իր անտարբերության, ամուսինը չի ընդունում նրա ասածը, փորձում է նույնիսկ լռությամբ ցույց տալ, որ նա ներված չէ և արդարացումն ընդունելի չէ (թեկուզև համատեքստից հասկանալի է, որ արդարանալու ոչինչ չկար էլ):

Առօրյա կյանքին վերաբերող համեմատաբար ոչ կարևոր **մանրամասներ փոխանակելը** հոգատարության և մտերմության ուղերձ է պարունակում: Մանրամասները նկատելը ներգրավվածություն է ստեղծում: Տղամարդկանց շրջանում մանրամասների մեջ ներգրավվելը գայրույթի պատճառ է դառնում: Ստորև ներկայացված օրինակում երևում է, որ երբ կառավարիչներից մեկը մյուսին մի քանի մանրամաս է ներկայացնում երրորդի կյանքից, առաջին կառավարիչը գայրանում է: Թեկուզև Բոբի ասածն աշխատանքային առումով իսկապես մի քիչ տազնապալի էր, սակայն դա, միևնույն է, դուր չի գալիս նրան: Նա պարզապես հեռանում է առանց հետամուտ լինելու խոսակցության ավարտին և նույնիսկ հետևանքներին:

Bob Dexter – A bit of information now, Nikos, I think you ought to know. Carl often has lunches with Monica Kaminsky, the design manager for Rochester Electronics, our main competitor.

Nikos Takakis – Monica Kaminsky? Really? That’s something I didn’t know.

Bob – And she often phones him at work. She has long, cosy chats with him. I’ve no idea what they talk about.

Nikos – Are you saying, you mean ... you think there is something going on between them? You know ...

Bob – Mmm, I am not saying anything.

Nikos – **You don’t really like Carl, do you, Bob?**

Cotton D.,

“Market Leader”, pp. 161-162

Այստեղ տեսնում ենք և՛ գնահատական, և՛ անուղղակի խոսք, և՛ նույնիսկ կարգավիճակի հաստատում: Այսինքն, գանգատը, մանրամասների փոխանակումը, բամբասանքը բերում են մի դեպքում մտերմության հաստատման, իսկ մյուս դեպքում՝ կարգավիճակի հաստատման: Հետաքրքրական է այլ աշխատակիցների գնահատականը նույն մարդու վերաբերյալ: Երկու կին գործառուներ քննարկում են կառավարիչներից մեկի դրական հատկանիշները, քննադատում են մյուսին, և այս ամենը նպաստում է նրանց միջև մտերմիկության, վստահության ստեղծմանը:

A – Bob Dexter’s **awful** to work for, you know. **I’d much prefer** to work for Carl Thomson.

B – **Yeah, me too.**

A – Carl is **so charming and nice** to everyone. I think he is a **great** manager.

B – Mmm. **What I like about him**, you know, **he treats** everyone the same. **He speaks** to everyone. Always **smiling and joking**. The canteen staff just **love him**, and the cleaners, too. Do you think, there is a chance his PA, Valerie, will move on – I’d love her job.

A – Maybe, they’re not getting on very well, I hear.

B – Well, you never know. Wonder why Bob Dexter doesn't like Carl? Do you think he is a bit **jealous** because Carl is so popular?

A – Mmm, could be.

Cotton D.,

“Market Leader”, pp. 157-160

Ինչպես տեսանք, վերոնշվածը գործում է նաև աշխատանքի վայրում, ինչը նույնպես բխում է կապ հաստատելու ցանկությունից: Ասել, որ տղամարդիկ բոլորովին հետաքրքրված չեն մանրամասներով, նույնպես սխալ է: Նրանց հետաքրքրում են քաղաքական, ինչպես նաև նորությունների և սպորտի մանրամասները, որը զուգահեռ է կանանց հետաքրքրությանը անձնական կյանքի մանրամասների նկատմամբ:

**Եզրակացությունում** ամփոփ ձևով ներկայացված են հետազոտության արդյունքում ստացված եզրահանգումները:

1. Արական և իգական սեռի ներկայացուցիչների սոցիալական դերի և գնահատման հարցում տիրում է այն մոտեցումը, որն արտացոլում է արական սեռի գերակայությունը իգական սեռի հանդեպ: Դա արտացոլվում է, ի թիվս այլ երևույթների, անգլերենում դիմելաձևերի տարբերակված ընտրության մեջ:
2. Արական և իգական սեռի ներկայացուցիչներից ակնկալում և ընդունում են հաղորդակցվելու միանգամայն տարբեր եղանակներ: Կանայք օգտագործում և լսում են կապի և մտերմության լեզուն, մինչդեռ տղամարդիկ՝ կարգավիճակի և անկախության լեզուն: Այսպիսով, կին-տղամարդ հաղորդակցումը կարելի է դիտարկել որպես միջմշակութային հաղորդակցում: Կանայք ծախսում են հաղորդակցության սկզբնական ժամանակը մտերմություն ձեռք բերելու վրա՝ ինքնաբացահայտման միջոցով: Տղամարդիկ՝ ստորակարգության որ աստիճանի վրա է գտնվում մեկը մյուսի համեմատ: Գիտելիքների և իմացության ցուցադրումն ավելի կարևոր է տղամարդկանց համար: Կանանց համար հաղորդակցման լեզուն, առաջին հերթին, փոխհարաբերության լեզուն է, կապեր հաստատելու և հարաբերությունների ստեղծման բանակցային միջոց: Տղամարդկանց համար այն, նախևառաջ, անկախություն պահպանելու միջոց է, որը նաև ծառայում է ստորակարգային սոցիալական համակարգում բարձր կարգավիճակի համար բանակցելուն, ինչպես նաև այդ կարգավիճակը պահպանելուն:
3. Խոսքային իրավիճակներում խնդիրները ծագում են, որովհետև յուրաքանչյուր սեռի ներկայացուցիչ պարբերաբար կամ մշտապես սխալ է ըմբռնում մյուսի բառային և ոչ բառային ուղերձները: Կանայք և տղամարդիկ տարբեր ձևով են ընկալում և մեկնաբանում լեզվական ռազմավարությունները և միջոցները այս կամ այն թեման քննարկելիս:
4. Խոսքի ուղղակիությունն ու անուղղակիությունը կարող է շփոթմունք և թյուրըմբռնում առաջ բերել, երբ զրուցակիցներն այն գործածելու տարբեր եղանակներ ունեն: Ինչպես ցույց տվեց մեր ուսումնասիրությունը, անգլախոս կանայք, այնուամենայնիվ, ավելի անուղղակիորեն են խոսում համեմատած տղամարդկանց հետ:
5. Եվ՝ կանայք, և՛ տղամարդիկ աշխատանքի ժամանակ խոսում են տարբեր թեմաների շուրջ, սակայն նրանց զրույցի թեմաները և զրուցը վարելու ձևերը տարբերվում են միմյանցից: Տղամարդկանց աշխատանքային



խոսքում կիրառվում են արտահայտություններ՝ կազմված, վերցված ռազմական և սպորտային բառապաշարից:

Կեղտոտ խոսքը, աշխատանքը ցուցադրելու միտումը, որոշակի դերանունների կիրառումը աշխատանքը ներկայացնելիս, բնորոշ են տղամարդուն: Կանայք միտված են կոծկելու իրենց աշխատանքը:

Պատշաճ կառավարման հմտությունները արական սեռի ներկայացուցիչներին բնորոշ հմտություններ են: Դրանք ընդգծում են վարքի գերակա, հաստատակամ, վճռական կողմերը, ի տարբերություն կանանց, որոնք պատրաստակամորեն ընդունում են թիմային վարքը, որն իր բնույթով աջակցություն է արտահայտում:

6. Ի տարբերություն կանանց, տղամարդիկ բոլորովին հակված չեն ուղղություն կամ տեղեկություն հարցնելու: Տեղեկատվություն, օգնություն, ուղղություն տալիս են նրանք, ովքեր ավելի բարձր աստիճանի վրա են կանգնած:
7. Հարցերը կարող են կիրառվել, ընկալվել որպես հետաքրքրվածություն կամ անհամաձայնություն արտահայտելու միջոց: Դրանք նաև կոծկում են նվազ ընդունելի խոսքային գործողությունները: Այս հարթությունն ավելի բնորոշ է իգական սեռի ներկայացուցիչներին:
8. Կանայք շատ ավելի մեծ դժվարություններ են ունենում զրույցը շարունակելու գործում, քան տղամարդիկ: Երբ կանայք ու տղամարդիկ միասին են զրուցում խառը խմբում, նրանք փորձում են խուսափել յուրաքանչյուր խմբին բնորոշ թեմաներից և ընտրում են ընդհանուր հետաքրքրություն ներկայացնող թեմաներ: Սակայն այս թեմաները քննարկելիս, նրանք հետևում են միայն արական սեռի ներկայացուցիչներին բնորոշ ոճին:
9. Եվ՝ կանայք, և՛ տղամարդիկ զիջումներ են անում, ուղղումներ մտցնում իրենց խոսքում, սակայն կանայք դա անում են շատ ավելի հաճախ:
10. Ընդհատումը կարելի է դիտել որպես միաժամանակյա խոսք, «համագործակցող զուգահեռ խոսք»՝ ցույց տալու օժանդակող և ոչ թե խոչընդոտող խոսքը, ոչ թե գերակայությունը, այլ մասնակցությունը, ոչ թե գորությունը, իշխանությունը, այլ՝ համախոհությունը: Ասվածը չի նշանակում, որ ընդհատումը չի կարելի կիրառել գերակայելու համար, սակայն այս դեպքում դա պետք է լինի մտադրված և ընդունվի դիմացինի կողմից որպես այդպիսին:
11. Զուգահեռ խոսքը կառուցողական է. այն ներգրավվածություն, մասնակցություն արտահայտելու միջոց է, մտերմիկ կապ ստեղծելու եղանակ:
12. Շատախոսությունը բոլորովին էլ կանանց բնորոշ գիծ չէ: Լռությունը և ծավալուն խոսքը հավասարապես կարող են լինել ինչպես անգորության, թուլության, այնպես էլ հզորության ու իշխանության գործիք: Լռությունը, ինչպես համաձայնության նշան է, այնպես էլ՝ արհամարհանքի: Կանանց շատախոսությունն ու տղամարդկանց սակավախոսությունը կապված է այն հանգամանքի հետ, որ տղամարդիկ ավելի հակված են հանրային խոսքին, մինչդեռ կանայք՝ միջանձնյա, մտերմիկ:
13. Մանրամասներ փոխանակելը հոգատարության և մտերմության ուղերձ է պարունակում: Մանրամասները նկատելը ներգրավվածություն է ստեղծում: Տղամարդկանց շրջանում սա զայրույթի պատճառ է դառնում:

14. Մտերմություն հաստատելու գործում բամբասանքը կարող է ծառայել որպես բավականին արմատական գործոն, հատկապես եթե դա ոչ թե «մեկի դեմ», այլ «մեկի մասին խոսելն» է:
15. Դժվարությունների մասին խոսելը ստեղծում է ընդհանրության զգացում: Սա համախոհություն հաստատելու խոսքային արարողություն է:
16. Բողոքը կամ անախորժությունների մասին խոսքը տղամարդկանց համար մարտահրավեր է: Իսկ կանանց համար գանգատի խոսքը նպատակաուղղված է փոխըմբռնման ու կապի ամրապնդմանը: Մոտեցումը նույնն է գաղտնիքներ ասելու դեպքում:
17. Ընդհարումը կամ բախումը կարող են ինչպես մտերմության և կապվածության հակառակ կողմը լինել, այնպես էլ կարող են արժևորվել որպես միմյանց հետ ներգրավվածություն ստեղծելու միջոց: Կանանց համար ընդհարումը կապի սպառնալիք է, տղամարդկանց համար բախումը կարգավիճակ հաստատելու, ձեռք բերելու անհրաժեշտ միջոց է: Այս ամենը մեզ բերել է այն ընդհանուր և կարևոր եզրահանգման, որ անզլերենում արական և իգական սեռի ներկայացուցիչների խոսքը բավականին տարբեր է՝ կապված բազմաբնույթ գործոնների հետ, ինչը և որոշակիորեն համահունչ է հայերեն լեզվին և խոսքին:

Ատենախոսության հիմնադրույթները արտացոլված են հետևյալ հրապարակումներում:

1. Ընդհատումը և զուգահեռ խոսքը գենդերային հիմնահարցի համատեքստում // Օտար լեզուները բարձրագույն դպրոցում N9, Երևան, ԵՊՀ հրատ. 2008, էջ 52-58:
2. Թեմայի քննարկումը որպես լեզվական ռազմավարության միջոց գենդերային տարբերակումների համատեքստում // Օտար լեզուները Հայաստանում, N1, Երևան, 2009, էջ 25-34:
3. Խոսքի ուղղակիությունն ու անուղղակիությունը և դրանց ընկալումը տարբեր մշակույթներում գենդերային տարբերակումների հայեցակետից // Կանթեղ. Գիտական ժողովածուների հավաքածու, N9 (43), Երևան, 2010, էջ 101-111:
4. Խոսքն աշխատանքի վայրում. Աշխատանքային խոսքի առանձնահատկությունները գենդերային ուսումնասիրության դաշտում // Օտար լեզուները բարձրագույն դպրոցում, N11, Երևան, ԵՊՀ հրատ., 2010, էջ 129-138:
5. Մշակույթներ և կարծրատիպեր // Օտար լեզուները բարձրագույն դպրոցում N12, Երևան, ԵՊՀ հրատ., 2011, էջ 90-105:
6. Կանանց և տղամարդկանց հարցեր տալու և տեղեկատվություն ստանալու առանձնահատկությունները գենդերային ուսումնասիրության շրջանակներում // Օտար լեզուները բարձրագույն դպրոցում N13, Երևան, ԵՊՀ հրատ., 2012, էջ 52-58:

Anna Y. Haji-Hakobian  
THE PROBLEM OF GENDER IN ENGLISH  
(in comparison with Armenian)

**Summary**

The dissertation is a research of the problem of gender in English which is carried out in comparison with that of in Armenian. Nowadays that we observe the expansion of relations with foreign societies and cultures, English speaking societies in particular, there is a great demand for perfect understanding of the English language, especially on the level of discourse. The **object** of the research is male and female language and speech. Numerous recordings, notes taken in various environments during the communication of cross-gender groups, as well as examples and patterns taken from scientific literature and fiction have served as **material** to carry out our research. In other words, we have set a goal to cover the expressions of gender in English comprehensively, as well as represent examples from other languages to make our observations even more expressive.

For this **purpose** we have set up a number of **tasks** before us:

- To study expressions of gender in the English language (on different language levels) as well as analyze them on a higher – discourse-level.
- To view gender issues from the point of view of various linguistic theories and approaches;
- To examine all types of linguistic strategies pointing out their differences and similarities with those of other languages, as well as within different communities of English-speaking societies;
- To describe different ways of speech used by males and females to express their thoughts on this or that item;
- To make a comparative analysis of the roles ascribed to and expected from both sexes which influence the types of language strategies used by them;
- To analyze their linguistic behavior in different – formal and informal, friendly and tense, workplace and daily, common and extraordinary – situations;
- To present stereotypes ascribed to male and female representatives of English speaking societies which sometimes are proven to be inadequate;
- To generalize our findings and draw parallels with those of in Armenian.

The **methods** used in the thesis are as follows: descriptive, contextual, comparative analysis.

The **novelty** of the thesis lies in its comprehensive nature, analysis on different levels of the language in the light of gender linguistics, cognitive linguistics and the latest directions of cross-cultural communication.

The work has both **theoretical and practical values**. As for the theoretical value, it can support the development of English language theory, as well as the development of cognitive linguistics, intercultural communication and sociolinguistics. The **practical significance** of the thesis is that the results of the research can be used in the English language teaching, as well as in the special workshops and corresponding sections of the textbooks devoted to cognitive linguistics, intercultural communication and gender studies.

The thesis includes introduction, three chapters consisting of sub-chapters, conclusion and bibliography.

**The first chapter** is devoted to male and female speech which is viewed as a cross-cultural issue. The sub-chapters touch upon the forms of addressing and topic management in different cultures. The apparent differences are caused by a language structure, national mentality and other factors. The issues are observed in the context of hindering stereotypical approach. The represented examples express the attitude of famous linguists, writers, as well as estimation of ordinary people. Abundance of numerous sayings and proverbs of various cultures and epochs fully speak of the discussed issues.

**The second chapter** of the thesis examines speech peculiarities of males and females, their communicative differences, features of talk at work. Based on our studies that have been carried out by means of tape-recording and interviews we have come to the conclusion that talk at work is not confined to talk about work, and that both men and women engage in non-work chat at work, but what they are likely to talk about, and how, are different. The next sub-chapters observe speech directness and indirectness and their perception in different cultures, as well as the specifications of asking questions, getting or sharing information by the representatives of either sex. The analysis of different types of questions asked by male and female speakers, as well as the ways of asking for or giving information on certain issues, has led us to the conclusion that they use asking questions and giving or getting information for various reasons, mostly as language strategies.

**The third chapter** is devoted to the analysis of language strategies in cross-sex communication which touch upon such issues as topic management, interruption and overlap, silence, talkativeness, complaint, sharing of details, complimenting, gossip, arguing and trouble-talk. These phenomena are viewed in the context of gender differences. Based on the previous studies of numerous linguists, as well as our study that was carried out by means of tape recordings and interviews we have come to the conclusion that overlapping is not always an interruption. Overlapping speech plays a cooperative rather than obstructive role. Topic management is examined in the framework of gender differences. Role distribution is fully emphasized as certain roles are ascribed to one gender and are absolutely undesirable for the other.

Different approaches are being discussed in the work displaying topic development among women and men that represent the relationship of gender and topic. We have made an attempt to prove that connected with the conversational style of men and women topic can be equally used by them to imply dominance and control, as well as to establish cooperation and rapport.

**Conclusion** presents the main findings of the research.

## Проблема гендера в английском языке в сопоставлении с армянским

Диссертация представляет собой исследование гендера в английском языке, которое проводится в сопоставлении с армянским языком. Сегодня, когда мы наблюдаем расширение отношений с зарубежными странами и культурами, существует насущная необходимость адекватного понимания английского языка, особенно, на уровне дискурса. **Объектом** исследований является язык и речь мужчин и женщин. **Материалом** исследования послужили многочисленные записи, сделанные в разной среде во время коммуникации в смешанных гендерных группах, а также примеры и образцы, взятые из научной и художественной литературы. Иными словами, перед нами была поставлена цель всесторонне осветить выражение гендера в английском языке, а также представить примеры из других языков с целью сделать наши наблюдения более выразительными.

Для достижения этой **цели** мы поставили перед собой ряд **задач**:

- изучить выражения гендера в английском языке (на разных языковых уровнях), а также проанализировать их на более высоком уровне дискурса;
- рассмотреть проблемы гендера в свете различных лингвистических течений и подходов;
- изучить все типы лингвистических стратегий, выявив сходства и различия с другими языками;
- описать разные стили речи, применяемые лицами мужского и женского пола при выражении ими различных мыслей;
- провести сопоставительный анализ ролей, приписываемых лицам обоих полов и ожидаемых от них, которые влияют на использование ими типов языковых стратегий;
- проанализировать их языковое поведение в разных: формальных и неформальных, дружеских и напряженных, рабочих и каждодневных, обычных и необычных ситуациях;
- представить стереотипы, приписываемые представителям мужской и женской половинам англоязычного общества, которые иногда сказываются на соответствующей действительности;
- обобщить наши выводы и провести параллели с армянским языком.

В диссертации использованы **методы** описательного, сопоставительного и контекстуального анализа.

**Новизна** диссертации заключается в ее всеохватывающем характере, в анализе на разных языковых уровнях в свете гендерной, когнитивной лингвистики и новейших направлений межкультурной коммуникации.

Работа имеет как **теоретическую**, так и **практическую ценность**. Теоретическая значимость работы состоит в том, что она может способствовать развитию теории английского языка, а также когнитивной лингвистики, межкультурной коммуникации и социолингвистики. Практическое значение диссертации в том, что результаты исследования могут быть использованы в преподавании английского языка, а также в специальных семинарах и в соответствующих разделах учебников по когнитивной лингвистике, межкультурной коммуникации и гендерологии.

Диссертация состоит из Введения, трех глав, которые делятся на параграфы, и Заключения.

**Глава I** посвящена анализу мужской и женской речи в контексте межкультурной коммуникации. В параграфах рассматриваются вопросы форм обращения и управления темой в разных культурах. Очевидные различия бывают вызваны структурой языка, национальным менталитетом и другими факторами. Эти проблемы рассматриваются в связи с препятствующими адекватному восприятию стереотипными подходами. Примеры приведены из высказываний известных лингвистов, писателей, а также представляют оценку обычных людей. Обсуждаемые вопросы в полной мере иллюстрируются многочисленными пословицами и поговорками, принадлежащими разным культурам и разным эпохам.

**Во II главе** диссертации исследуются особенности речи лиц мужского и женского пола, их коммуникативные отличия, характеристики речи на работе. На основе наших исследований, проведенных с помощью записей и интервью, мы пришли к выводу, что разговор на работе не сводится к разговору о работе, и что как мужчины, так и женщины включаются в беседы о нерабочих делах во время работы, однако отличаются темы разговора и стиль речи. В следующих параграфах рассматриваются прямая и косвенная речь и их восприятие в разных культурах, а также особенности вопрошания, получения и сообщения информации представителями обоих полов. Анализ разных типов вопросов, задаваемых мужчинами и женщинами, как и способов, которыми спрашивают информацию и сообщают ее, позволил сделать вывод о том, что вопросы задают, а информацию сообщают или получают по разным причинам. В основном это является языковой стратегией.

**Глава III** посвящена анализу языковых стратегий в коммуникации между лицами обоих полов и затрагивает такие вопросы, как управление темой разговора, параллельная речь, молчание, многословие, жалоба, разговор о делах, спор и разговор о неприятностях. Эти явления рассматриваются в контексте гендерных различий. Основываясь на проделанных ранее многочисленных исследованиях лингвистов, а также на нашем анализе, проведенном с помощью записей и интервью, мы пришли к выводу о том, что параллельная речь не всегда является прерыванием. Параллельная речь имеет больше кооперативную роль, чем обструктивную. Управление темой также изучается в контексте гендерных различий. Четко подчеркивается распределение ролей, поскольку определенные роли приписываются одному полу, и они абсолютно нежелательны для другого.

В работе обсуждаются разные подходы в связи с вопросом о развитии темы со стороны женщин и мужчин, которые выявляют связь гендера и темы. Была сделана попытка доказать, что в зависимости от разговорного стиля мужчин и женщин тема может быть использована ими в равной мере как для выражения доминирования и контролирования, так и для установления кооперации и гармоничного взаимоотношения.

**В Заключении** представлены основные выводы исследования.